

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Молоко і молочні продукти є основними складовими щоденного раціону переважної більшості населення всіх країн світу і як біологічно повноцінні продукти харчування, і як функціональні продукти, тобто ті, що мають лікувально-профілактичну дію. Тому формування стратегій конкурентоспроможного виробництва молочної продукції в аграрних підприємствах для функціонування на внутрішньому і зовнішньому ринках є однією з найважливіших задач вирішення продовольчої безпеки країни та успішного розвитку аграрного сектора національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показав, що багато питань ефективності виробництва в галузях сільського господарства є багатограничними та залишаються ще недостатньо розробленими і дискусійними. Дослідженню проблем присвячені праці українських вчених: Б.К. Сухіпанова, О.М. Шпи́кач, С.І. Дем'яненко, Б.Й. Пасхавер, Ю.О. Лупенко, О.Г. Шпикуляк та інших.

Мета статті. Метою дослідження є визначення основних шляхів покращення розвитку підприємств молочної галузі, взаємодії між виробниками та переробниками молока в Миколаївській області.

Молокопродуктовий комплекс представлений багатонаменклатурною продукцією, а саме: молоко у чистому вигляді, молоко сухе, молоко знежирене, масло, кисломолочна продукція (йогурти, кефір, сметана, закваски, ряжанка і т.д.), сири тверді, м'які, знежирені, кисломолочні, продукти з натуральних складових молока, морозиво та ін. Виробнича структура досліджуваного підкомплексу наведена на рис.1.

Як бачимо, підкомплекс розділений на виробників основної сировини та переробників. Постачальниками сировини в основному виступають підсобні господарства населення та господарські товариства. Вони є життєзабезпечувальною ланкою підкомплексу, але знаходяться у не найпривабливішому становищі. На сьогоднішній день господарства населення отримують державні пільги по сплаті податку на додану вартість за нульовою ставкою, підтримки та дотацій з боку переробних підприємств у розмірі ПДВ, що останні мали б сплачувати до державного бюджету.

Саме завдяки такій державній політиці ми маємо достатньо втішну тенденцію стабілізації виробництва основної сировини в молокопродуктовому підкомплексі. Для характеристики основних виробників сировини в Миколаївській області ми пропонуємо розглянути тенденцію виробництва молока всіма категоріями господарств в Миколаївській області, яку можна простежити у таблиці 1.

Аналізуючи дані таблиці 1 ми спостерігаємо відносно стабільну тенденцію росту виробництва молока. Слід зазначити, що найбільшу питому вагу у його виробництві займають господарства населення. Ми вважаємо за необхідне звернути увагу на переформування структури сировинного виробництва.

Рис.1. Структурна модель молокопродуктового підкомплексу Миколаївської області

На нашу думку, молоко відповідної якості та кількості може бути вироблене лише у фермерських формуваннях, кооперативах та сільськогосподарських підприємствах. Оскільки впровадження міжнародних стандартів якості його виробництва можливе лише при масштабному виробництві, бо вартість устаткування та впровадження високорентабельних технологій невідомо завдання для дрібних виробників, а тим паче підсобних господарств населення.

Великий розрив між валовим виробництвом молока та виробництвом молока товарного говорить про проблеми якості сировини. Тобто, підсобні господарства неспроможні виробляти необхідну кількість сировини для забезпечення попиту її переробників. Нажаль, офіційна статистика не показує реального виробництва товарного молока в області, хоча в даній сфері це дуже необхідно. На сьогодні товарність молока в Миколаївській області складає 60 %. Це свідчить про те, що переробна сфера не має можливості повномірно завантажувати свої потужності. Крім того, варто зазначити, що проблема якості сировини створює значні перепони в розвитку переробних підприємств.

Виробництво молока в Миколаївській області по всіх категоріях господарств, тис. т

Роки	Україна	Миколаївська область	Питома вага Миколаївської області в національному виробництві, %	У тому числі :		
				сільськогосподарські підприємства	фермерські господарства	господарства населення
2005	12657,9	346,8	2,7	91,2	0,1	255,6
2006	13444,2	387,2	2,9	84,0	1,1	303,2
2007	14142,4	431,7	3,1	76,5	1,2	355,2
2008	13661,4	425,3	3,1	47,7	0,9	377,6
2009	13787,3	444,9	3,2	42,8	1,2	402,1
2010	13714,4	432,3	3,1	40,9	1,1	391,4

Варто зазначити, що ринок молочної продукції в Миколаївській області безупинно розвивається. За даними Держкомстату асортимент молокопереробних підприємств налічує близько 90 найменувань. Найбільший асортимент мають кисломолочні продукти, особливо сирні вироби, сири, йогурти, десерти.

Структура виробництва молочних продуктів в Миколаївській області в 2010 р. наведена на рисунку 2. Найбільш питому вагу займають сири (31%), кисломолочні продукти (14%), масло, молоко і сухі вершки (10%).

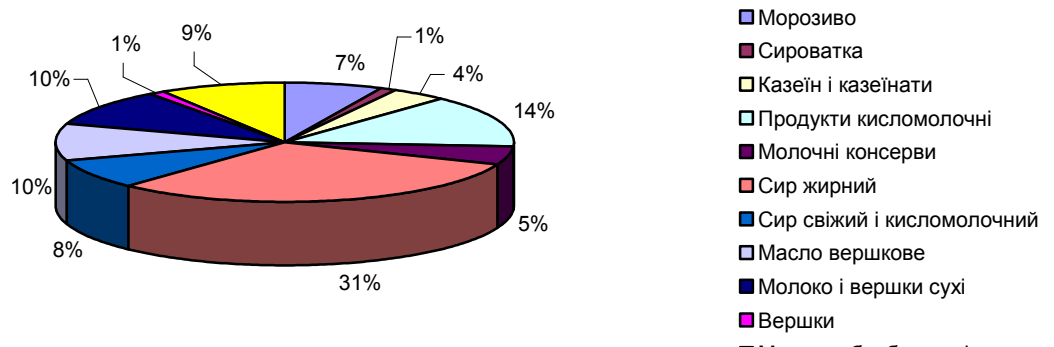

Рис. 2. Структура виробництва молокопродуктів в Миколаївській області в 2010р.

Також, пропонуємо розглянути в даній структурі питому вагу основних виробників молочної продукції (табл. 2).

Тобто, за даними таблиці 2 ВАТ „Баштанський сирзавод”, ЗАТ „Лакталіс - Миколаїв”, ВАТ „Вознесенський сиркомбінат” та ВАТ „Первомайський молочноконсервний комбінат” виробляють найбільшу частку молочних продуктів в загальному обсязі області.

ВАТ „Баштанський сирзавод” спеціалізується на виробництві твердих та м’яких сирів, а також кисломолочної продукції з незбираного молока. В його асортиментному ряді є більше 15 видів твердих сирів, 5 видів м’яких сирів, сметана (15%, 20%, 30% жирності), кефір, масло, молоко пастеризоване тощо.

Потужність заводу по переробці молока складає в середньому 800 т на добу. Товариство укомплектоване новітньою технікою та використовує при виробництві

стратегічних продуктів технології затверджені стандартами ЄС. Таким чином товариство виготовляє продукцію сертифіковану відповідно міжнародних стандартів якості ISO 9001-2003. Крім того в своєму портфелі капіталу підприємство має 48 % російських інвестицій, що підтверджує розвиток зовнішньоекономічних зв'язків підприємства і його спроможність залучати іноземні інвестиції в розвиток молокопродуктового підкомплексу області.

Таблиця 2

**Питома вага основних суб'єктів молокопродуктового підкомплексу
Миколаївської області в загальному виробництві за 2010р.,%**

Вид продукції	СП ЗАТ „Лакталіс – Миколаїв”	ВАТ Баштанський сирзавод	ВАТ Вознесенський сиркомбінат	ВАТ Снігурівський маслосирзавод	ВАТ Первомайський молочноконсер- вний комбінат	ДП ТД „Масляна”
1	2	3	4	5	6	7
Морозиво	-	9,0	-	3,0	28,0	60,0
Сироватка	-	45,0	28,0	17,0	10,0	-
Казеїн	35,0	40,0	6,0	7,0	-	12,0
Продукти кисломолочні	72,0	10,0	8,5	5,5	-	4,0
Молочні консерви	-	-	-	-	100,0	-
Сир жирний	-	58,0	24,0	18,0	-	-
Сир свіжий і кисломолочний	34,0	28,0	18,0	12,1	-	7,9
1	2	3	4	5	6	7
Масло вершкове	25	23,5	12	15,4	10,6	13,5
Молоко і вершки сухі	45,0	28,0	4,5	5,5	17,0	-
Вершки	47,0	18,8	20,2	10,0	3,0	-
Молоко оброблене рідке	30,0	30,0	15,0	5,0	15,5	4,5

ВАТ „Вознесенський сиркомбінат” також спеціалізується на виробництві твердих та м'яких сирів, а також масла. Потужність цього заводу по переробці молока складає в середньому 500 т на добу. Товариство виготовляє високоякісну продукцію, але займає незначне місце на ринку та має несформовану систему каналів реалізації.

ЗАТ „Первомайський молочноконсервний комбінат” спеціалізується на виробництві молочних консервів, сухого знежиреного та незбираного молока, морозива, казеїну тощо. Його добова потужність по переробці молока складає 900 т. Можливості заводу приваблюють російських імпортерів молочних консервів, які мають намір придбати 15% акцій товариства. Говорячи про виробництво сирів, варто зазначити, що їх промислове виробництво в області щорічно росте на 15-20%.

Приблизно 40% усього переробленого молока використовується для виробництва сиру, обсяги якого за останні шість років зросли в 4 рази. Слід зазначити, що головним виробником є ВАТ „Баштанський сирзавод”, який забезпечує 57 % попиту в області. Крім того, це підприємство чинить серйозну конкуренцію іншим виробникам в Україні і навіть

стоїть в одному ряді з Голландськими виробниками. Основними його конкурентами на ринку Миколаївської області є ВАТ Вознесенський сиркомбінат, Березнігуватський сирзавод, ВАТ „Ковельмолоко”, ВАТ „Дубномолоко”, ВАТ „Вінницький міський молокозавод”, концерн „Молокопродукт”. На латвійському, польському, голландському ринках сильну конкуренцію ВАТ „Баштанський сирзавод” чинить Friesland Foods Chesse (Голландія).

ЗАТ „Лакталіс – Миколаїв” спеціалізується на виробництві кисломолочної продукції, а саме: йогуртів; десертів; творожків; сметани; ряжанки; масла; коктейлів; казеїну; крем – десертів; пудингів тощо. Його добова потужність по переробі молока є найбільшою в області і складає 1000 т. Крім того, товариство займається інвестуванням у заготівлі молока (з 2003р. в області встановлено 312 охолоджувачів молока), постійно здійснює закупівлі худоби для фермерських господарств (у більшості з них за рахунок дотацій відкрито доїльні зали з європейським комплектуванням). Говорячи про структуру капіталу товариства, варто зазначити, що його фінансові ресурси на 50 % складаються з французьких інвестицій – це перший досвід роботи з іноземним інвестором в Україні. СП „Лакталіс – Миколаїв” виробляє біля 140 найменувань молочної продукції торгівельної марки President, щоденно відвантажуючи в торгівельну мережу біля 140- 160 тонн виробів. За об'ємами постачання продукції до всіх регіонів країни підприємство знаходиться на першому місці в Україні. 65% попиту на продукти молочної переробки в країні задовольняється продукцією виробництва ЗАТ „Лакталіс - Миколаїв”. Його головними конкурентами як на обласному так і національному ринку є підприємства „Західна молочна група”, „Галичина” та „Люстдорф”, а також група російських компаній „Юнімілк”, „Віям-Білл-Данн”, „Мілкіленд”. Значну конкуренцію на російському та французькому ринку чинить французька компанія „Danone”.

Приблизно 30% всього молока, що переробляється в промисловості, використовується для виробництва масла, сухого молока й казеїну. Основними виробниками цього номенклатурного ряду в Миколаївській області є ЗАТ „Лакталіс – Миколаїв”, ВАТ „Вознесенський сиркомбінат”, Снігурівський маслосирзавод та ЗАТ „Миколаївський маслосирзавод”. Перші два входять до п'ятірки найбільших компаній здатних формувати маркетингову політику на українському ринку масла та казеїну. Головним конкурентом на регіональному ринку виступає ТД „Тульчинка”, доля якого на ринку Миколаївщини складає 30%.

Кризова ситуація в сфері молочної переробки зумовлена багатьма чинниками. Негативно вплинув нееквівалентний обмін в структурі АПК, ціновий диспаритет між його підрозділами. В результаті зростання цін на промислову продукцію (матеріально-технічні ресурси, енергоносії) значно підвищилась собівартість молока. Виробнича собівартість 1т молока в області у 2010 році склала 553,9 грн., а рівень цін не відшкодував витрат виробництва. Ціни на молоко залежать від каналів реалізації (табл. 3).

Якщо у 2003 р. основним каналом реалізації були заготівельні організації (31%), то у 2010 р. крім останнього основними є ринки, власні магазини (36%). Крім того, варто зазначити, що канал реалізації через роздрібні ринки, власні торгові мережі за останні 7 років розвивається більш швидкими темпами, ніж шлях збуту заготівельним організаціям (9 в.п. та 6 в.п. відповідно). На нашу думку, підприємства області мають особливо звертати увагу на розвиток роздрібно-го каналу реалізації своєї продукції. Адже, саме роздрібний ринок та власна мережа реалізації продукції (внутрішня і особливо зовнішня) формує збільшений попит та приносить прибуток.

**Реалізація молока сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області
по основних каналах реалізації**

Канали реалізації	2003 р.			2010 р.		
	кількість, т	питома вага, %	ціна за т, грн	кількість, т	питома вага, %	ціна за т, грн
Всі канали	93980	100	327,7	73231	100	514,1
Заготівельні організації	29622	31	349,5	27369	37	566,0
Населенню через систему громадського харчування	17006	18	333,3	10464	14	481,6
На ринку, через власні магазини, палатки	25128	27	338,0	26264	36	501,0
За бартерними угодами	22222	24	282,6	9134	13	433,6

Цінову кон'юнктури ринку молока і молокопродуктів характеризують такі види регіональних цін: договірні, закупівельні, оптово-відпускні, роздрібні та ринкові. Договірні ціни і державні дотації за реалізоване молоко молокопереробним підприємствам складають закупівельні ціни. В Миколаївській області відхилення між закупівельними і роздрібними цінами є значними (табл. 4).

Таблиця 4

Середньорічні ціни 1т молока в Миколаївській області, тис.грн

Показники	Середньорічні ціни за 2008р.	Середньорічні ціни за 2010р.	Індекс 2008р. до 2010р.	Питома вага закупівельної ціни у складі роздрібної, %
Договірні	0,47	0,48	1,02	29,6
Закупівельні	0,57	0,58	1,03	35,8
Оптово-відпускні	1,36	1,30	0,95	80,2
Роздрібні	1,70	1,62	0,95	100,0
Ринкові	1,34	1,06	0,79	65,4

За даними таблиці 4 ми бачимо, що закупівельна ціна складає лише 29,6% у складі договірної, і 65,4 % - у складі ринкової. Тож, зростання споживчих цін на кінцеву продукцію відбувається не у сфері виробництва, а у сфері переробки та обертання. Тому, частина прибутку створеного працею сільгоспвиробників розподіляється у іншій сфері підкомплексу.

На даний час у масштабах країни питома вага Миколаївської області по виробництву молока та молокопродукції в середньому за останні десять років складає 3%. Нажаль рентабельність даного виду продукції в області має від'ємний знак, хоча слід зазначити, що за останні три роки намітилась тенденція у його збільшення: від -11,2% до - 0,2%, проте дохідність молокопереробних підприємств коливається в межах 20 - 35%.

Аналізуючи кон'юнктуру внутрішнього молокопродуктового ринку слід відмітити, що середня еластичність пропозиції від зміни вартості факторів виробництва молока і молочної продукції становить -1,91. Середньорічні темпи зростання вартості витрат на виробництво молока і молочної продукції склали 9,6%, а середньорічний зріст обсягу виробництва - 7,5% . Це говорить про те, що підприємства даного підкомплексу, не дивлячись на труднощі, пов'язані з отриманням сировини, функціонують достатньо прибутково, проте зіткнулися з проблемою розширення своїх ринків. Сучасний ринок молочних продуктів Миколаївської області є таким, що динамічно розвивається, є висококонкурентним. У 2010 р. місткість українського ринку молочних продуктів складала 1871 тис. тонн (або 2 387 млн.долл), що на 3% більше, ніж у 2009р.

Не дивлячись на безліч труднощів, Миколаївщина залишається великим виробником молока серед інших областей при істотному зниженні поголів'я корів. Крім того, переробні підприємства є одними з найсильніших в своїй сфері. Також варто зазначити, що середньорічні темпи приросту регіонального ринку молочних продуктів у 2005 – 2010рр. становили 10,4%. Найбільш високі темпи росту спостерігались на наступних сегментах: сири – 15,9%; сухі молокопродукти – 10,9%; молочні консерви -8,5%.

На основі зробленого дослідження ринку молока і молочних продуктів Миколаївської області нами виділені наступні його характеристики:

- 1) значний розрив у загальному і товарному виробництві сировини, між закупівельними та роздрібними цінами на неї;
- 2) невизначеність тенденцій його розвитку через нестабільне ускладнене зовнішнє та нестабільне внутрішнє середовище;
- 3) невизначеність підприємств області із власною стратегією діяльності;
- 4) високий ступінь конкуренції на ринку;
- 5) наявність великого асортименту;
- 6) коливання попиту.

Ринок може розширитись у 2,5 рази за умови стабільного економічного розвитку країни та відповідного платоспроможного попиту населення

Узагальнюючи, варто зазначити, що структура ринку молочної продукції області складається з чотирьох сфер: виробництво молока та його заготівля; переробка молока; мережа підприємств торгівлі та громадського харчування; споживання молокопродуктів (рис.3).

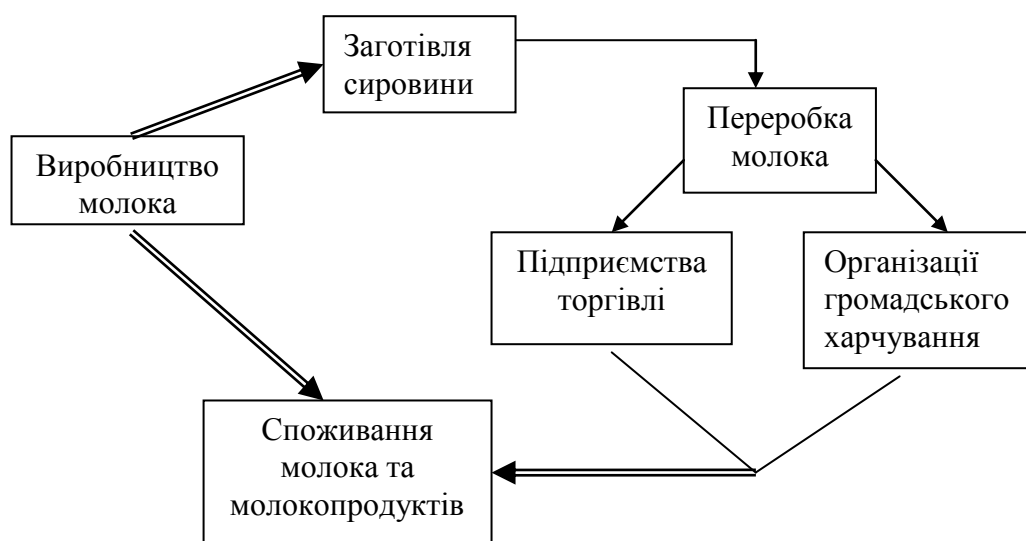

Рис. 3. Структура ринку молочної продукції Миколаївської області

Аналіз тенденцій та перспектив розвитку миколаївського ринку молока та молочних продуктів дозволяє зробити висновок, що ця ринкова ніша одна з найбільш, динамічних та рентабельних, а, отже, і найбільш перспективних. Тому першочергове завдання держави полягає у створенні законодавчої бази, яка б забезпечувала умови для ефективної діяльності молокопереробних підприємств, створення конкурентного середовища у галузі та захист споживачів від неякісної молочної продукції.

Список використаної літератури

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 6) / За ред.П.Т. Саблукатаін. –К.: ІАЕУААН, 2003. -764с.
2. Євчук Л.А. Проблеми ринку молокопродуктів // Економіка АПК, 2002, №12
3. Савицька В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів // Економіка АПК. – 2002. - № 11. – с. 102-138.
4. Чабан Г.В. Молочна промисловість: стан, проблеми і перспективи // Економіка АПК. – 2003. - № 5. – с. 51-56.